

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

2. Геращенко С. І., Тарасевич А. О. Організаційні аспекти роботи логопеда з батьками, які виховують розумово відсталу дитину. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2015. № 26. С. 58-73.
3. Логопедія. Підручник / за ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 376 с.
4. Особливості психолого-педагогічний супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу : навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В. та ін.; за наук. ред. О. В. Чеботарьової, І. В. Гладченко. К.: ІСП НАПН України, 2016. 148 с.
5. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Ч. 2. Навчання і виховання дітей. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.

Мельниченко М. В.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЇ ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Серед усіх навчальних предметів початкової школи особлива роль належить читанню, оскільки оволодіння дитиною процесом читання та письма, на думку сучасних вчених, є своєрідною природною пропедевтикою всіх інших предметів, які вона буде в подальшому засвоювати у школі [1, 3, 4]. Тобто, читання є особливим, важливим видом навчально-мовленнєвої діяльності, який на початку шкільного життя дитини постає тільки елементом освітньої програми, а потім проявляється як засіб навчання та психічного розвитку дитини.

Від рівня оволодіння дитиною технікою читання залежить не тільки успіх у засвоєнні знань по різних предметам, але й її психологічний статус в класі та впевненість у власних силах та можливостях. Ось чому проблема розвитку процесу оволодіння читанням та подолання перших ознак дислексії у дитини молодшого шкільного віку є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на те, що проблема дислексії широко представлена в молодшому шкільному віці, коли читання виконує провідну розвивальну та навчальну функцію, низка вчених, психологів, психолінгвістів та педагогів, вважають, що цей процес має починатися раніше, в дошкільному віці у формі розвитку фонематичного слуху дитини як здатності сприймати на слух звуки, диференціювати та узагальнювати їх у словах як сенсоророзрізнявальні одиниці (відображати основні особливості фонем та їхні варіанти) [2, 3, 4] та ін.).

Процес формування навички читання, за В. Ільяною, є складною мисленнєвою процедурою, яка триває три етапи: аналітичний, синтетичний та етап автоматизації, кожний з яких має власні цілі та завдання [3].

Мета статті: проаналізувати основні дослідження з проблеми розвитку читання в молодшому шкільному віці та запропонувати комплекс розвивальних вправ для покращення навичок читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як доводить наш досвід роботи з молодшими школярами, які мають труднощі у навичках читання, майже у кожному класі є кілька учнів, які не вкладаються у передбачені нормативи: загалом, вміючи читати, вони роблять це дуже повільно, з численними помилками і часто без розуміння прочитаного. Не дивлячись на систематичні тренування у читанні та додаткові заняття з вчителем та вдовою з батьками, бажаний результат не настає. Бесіди з батьками та вчителями показали, що дорослі, намагаючись покращити навички читання, мимоволі постійно фіксують увагу дитини на її невдачах, що призводить до негативних психологічних наслідків: зростання генералізованої тривожності, формування негативного емоційного ставлення не тільки до процесу читання, але й до навчання в цілому, до невіри в у свої сили та фізичної скутості, викликаного страхом припуститися помилки при читанні та отримати покарання.

Спираючись на отриману інформацію нами було проведено дослідження особливостей самоставлення дітей молодшого шкільного віку, які відчувають труднощі в процесі читання за допомогою проективного малюнкового тесту «Автопортрет». В дослідженні прийняли участь учні Комунального закладу «Одеська спеціальна школа №88 Одеської обласної ради».

Зафіксовані у молодших школярів із проявами дислексії страхи, тривожність у поєднанні з вираженою психологічною залежністю (у тому числі від матері) мають щільний взаємозв'язок із труднощами пристосування до нової соціальної ситуації, страхом дорослішання та проявами компенсаторної агресивності. Результати дослідження у групі молодших школярів з дислексією призводять до висновку про нерозривний зв'язок процесу оволодіння навичками читання з емоційно-вольовою сферою та особливостями самооцінки. Ці навички вимагають сформованості певного рівня мотиваційних установок особистості.

На нашу думку, у таких випадках, дитині, яка відчуває труднощі в оволодінні процесом читання, потрібні подвійні формуючі впливи, не тільки педагогічна, але, у першу чергу, психологічна допомога, яка має бути спрямована не тільки на зняття психологічних бар'єрів, викликаних невдачами в читанні, але й безпосередньо на формування навичок читання, але принципово іншим шляхом, без навчальних завдань та багаторазових виснажливих тренувань.

Пропонований нами методичний комплекс - це різні, незвичайні або веселі ігри зі словами та текстами, виконання яких у природних умовах не тільки створює у дитини позитивний емоційний фон, але й забезпечує формування низки перцептивних та розумових операцій та здібностей, які є структурними компонентами процесу читання. Основний психологічний посыл нашої методичної роботи полягає в тому, що дитині, яка відчуває труднощі в оволодінні читанням, ми пропонуємо на якийсь час відволіктися від цього навчального заняття та зайнятися забавними іграми зі словесним

контекстом, виконання яких призводить до формування та закріплення у молодшого школяра низки важливих операцій, які й складають основу процесу читання.

Пропонований комплекс розвивальних вправ спрямований на формування у дитини з дислексією: зацікавленості процесом читання; швидке розрізювання слів та літер, схожих за написанням; автоматизації основних компонентів читання.

Процедура проведення. Вправи пропонуються дітям в ігровій формі, яка жодним чином не пов'язана з уроками читання. Заняття проводяться безоцінно: якщо дитина припуститься помилки, її в жодному разі не можна осудити або надати негативну, навпаки, це може буде приводом весело розсміятися разом із нею.

Ми рекомендуємо проводити заняття невеликими групами у формі веселих змагань: хто вправніше та успішніше виконає завдання. Найбільш продуктивною є група з 3-4 дітей, які зазнають труднощів у читанні.

Крім того, для досягнення бажаного результату, ми пропонуємо проводити їх щодня або через день. Максимальна тривалість заняття – 30 хв, мінімальна – 5-10 хв. Вправи прості у проведенні, тому їх легко можуть освоїти та проводити не тільки шкільні психологи та вчителі, але й батьки.

Пропонований матеріал компонується з урахуванням зони найближчого розвитку, щоб дитина, з одного боку, змогла успішно впоратися із завданнями та отримати задоволення від результату, а з іншого, досягала результату з деяким зусиллям.

На наш погляд, перші помітні позитивні результати після впровадження системи занять можуть бути відчутні у термін від 3 до 7 тижнів при умові їх систематичного проведення.

Вважаємо за необхідне відмітити, що не дивлячись на цільову спрямованість програми (діти молодшого шкільного віку, які мають труднощі з формуванням навички читання), вона може бути корисною і для дітей, які читають непогано – програма буде допомагати їм покращити техніку читання, навчитися читати швидше, правильно та усвідомлено.

Наведемо приклади деяких методичних вправ, використаних в нашій роботі.

Читання рядків навпаки за словами. Написане прочитується дитиною в такий спосіб, що останнє слово виявляється першим, передостаннє другим тощо. Ця вправа відводить дитину від звичного стереотипу читання зліва направо, розвиває тонкість рухів очей і є підготовчою для подальших вправ.

Читання рядків навпаки за буквами. Написане прочитується дитиною праворуч наліво так, що кожне слово, починаючи з останнього, озвучується літерами у зворотному порядку. Ця вправа розвиває здатність суворого літературного аналізу кожного слова, створює в мовленнєво-руховій системі установку на незвичні, несподівані поєднання звуків, формує довільність регуляції рухів очей, а також створює передумови для усунення досить поширених помилок «дзеркального» читання.

Читання «зашумлених» слів. Дитині пропонуються картки зі словами, прочитання яких утруднено через різні лінії, штрихи і прості малюнки, що перетинають літери. Ступінь утруднення, що визначається кількістю ліній і складністю малюнків, підбирається індивідуально для кожної дитини.

Можна сказати дитині, що це злий чарівник навмисне замаскував від неї слова, але вона, попри цю перешкоду, все-таки має прочитати їх, бо вони, будучи прочитаними, позбавляють злого чарівника його сили. Ця вправа закріплює в пам'яті дитини цілісні зорові образи літер та їх поєднань, розвиває та вдосконалює вторинну зону потиличної кори лівої півкулі, нормальне функціонування якої є нейропсихологічною основою сприйняття вербального матеріалу.

Читання накладених одне на одного слів. Слова на картках написані так, що одне слово «нагромаджується» на інше, перетинається з ним. Повідомляється, що сильний ураган перемішав усі слова і дитині (казковому герою) належить навести лад і розставити все на місця і для цього назвати всі змішані слова. Кількість слів і щільність їх накладання один на одного поступово зростають.

Пошук у тексті заданих слів. Дитині задаються одне-три слова, які вона має якнайшвидше знайти в тексті. Спочатку ці слова пред'являються зорово, надалі - на слух. Бажано, щоб ці слова зустрічалися в тексті кілька разів. Відшукавши їх, дитина може їх підкреслити або обвести олівцем.

Ця вправа формує здатність схоплювати цілісні образи слів і спиратися на них у пошуку, а також розвиває словесну пам'ять.

Висновки з проведеного дослідження. Читання є особливим, важливим видом навчально-мовленнєвої діяльності, який на початку шкільного життя дитини постає тільки елементом освітньої програми, а потім проявляється як засіб навчання та психічного розвитку дитини. Компетенція грамотного читання для дитини молодшого шкільного віку виконує функцію необхідного знаряддя для оволодіння немовленнєвими знаннями.

Від рівня оволодіння дитиною технікою читання залежить не тільки успіх у засвоєнні знань по різних предметам, але й її психологічний статус в класі та впевненість у власних силах та можливостях. Зафіксовані у молодших школярів із проявами дислексії страхи, тривожність у поєднанні з вираженою психологічною залежністю (у тому числі від матері) мають ситуаційний взаємозв'язок із труднощами пристосування до нової соціальної ситуації, страхом дорослішання та проявами компенсаторної агресивності. Результати дослідження у групі молодших школярів з дислексією призводять до висновку про нерозривний зв'язок процесу оволодіння навичками читання з емоційно-вольовою сферою та особливостями самооцінки. Ці навички вимагають сформованості певного рівня мотиваційних установок особистості,

Дитині, яка відчуває труднощі в оволодінні процесом читання, потрібні подвійні формуючі впливи, не тільки педагогічна, але, у першу чергу, психологічна допомога, яка має бути спрямована не тільки на зняття

психологічних бар'єрів, викликаних невдачами в читанні, але й безпосередньо на формування навичок читання, але принципово іншим шляхом, без навчальних завдань та багаторазових виснажливих тренувань. Пропонована корекційна програма спрямована на покращення навичок читання у дітей молодшого шкільного віку, які мають труднощі з формуванням навички читання, але й може бути використана в роботі з дітьми, які читають добре – програма буде допомагати їм покращити техніку читання, навчитися читати швидше, правильно та усвідомлено.

Висновки та перспективи. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у впровадженні пропонованого методичного комплексу та перевірки його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Данілавічюте Е. Методика подолання фонемографічних відхилень у молодших школярів з ДЦП. *Теорія та практика сучасної логопедії*. 2014. Вип. 1. 168 с.
2. Журавльова Л. С. До проблеми корекції мовленнєвого розвитку молодших школярів із дисграфією. *Актуальні питання корекційної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. Вип. 7. Т. 1. С. 133–144.
3. Ільяна В. М. Методика діагностики порушень читання у молодших школярів із ТПМ. *Український логопедичний вісник* : збірник наукових праць. Київ : Актуальна освіта, 2010. Вип. 1. С. 57-65.
4. Коломієць Ю. В., Ніжинська О. В. Особливості порушень писемного мовлення у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2012. Вип.21. С. 119-123.
5. Логопедія. Підручник/за ред. М.К.Шеремет. Київ: ВД «Слово», 2015. 776 с.

Начинова О. В., Невесела К. О.
КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА ПРИ АФАЗІЇ

Постановка проблеми. Афазія - мовленнєвий розлад, виникає, як правило, в наслідку ураження головного мозку і має глибокий негативний вплив на якість життя та комунікативні навички. Цей стан робить складним сприйняття та вираження думок, що в свою чергу викликає відчуття нездатності та ізоляції і суттєво обмежувати соціальний контакт осіб з афазією. Актуальність даної роботи визначається насамперед надзвичайною поширеністю афазії та її впливом на особистий розвиток дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: У статті, на основі обробки даних літератури, розглядається методика корекційно-розвиткової роботи при афазії, що є мовленнєвим розладом, спричиненим ураженням головного мозку, і впливає на мовленнєві навички та комунікативність. Описані основні аспекти роботи з афазією, включаючи методи логопедичних вправ, використання мелодичної інтонованої терапії, технологічно- інноваційні підходи до реабілітації.

Мета статті- огляд сучасних методик корекційно-розвиткової роботи при афазії, різних підходів до відновлення мовних навичок та комунікативної здатності у осіб з афазією, висвітлення арсеналу засобів корекційно-